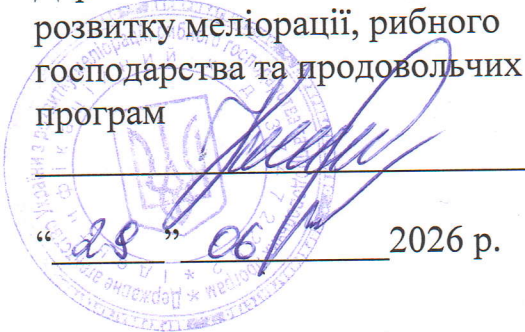

Погоджено

Державне агентство України з
розвитку меліорації, рибного
господарства та продовольчих
програм

2026 р.

Затверджено

Директор Інституту зоології
ім. І.І. Шмальгаузена НАН України

Віталій ХАРЧЕНКО

2026 р.

Програма проведення науково-дослідних робіт у 2027-2031 р.

по виконанню завдання

«Розробка наукових засад комплексного моніторингу та загроз поширення
інвазивних видів риб річковою мережею України на прикладі малих річок

Київської області»

Київ - 2026

Підставою для проведення робіт, пов'язаних зі спеціальним використанням водних біоресурсів є виконання планової та конкурсної тематик Інституту зоології, а саме: “Ключові аспекти сучасного стану популяцій автохтонних та інвазивних видів деяких груп хребетних (птахи і прісноводні риби)”, розділ “Рибне населення малих водойм та його роль у поширенні чужорідних і збереженні рідкісних видів у деяких регіонах України” (виконавець Ю.К. Куцоконь).

Район досліджень: малі річки, заплавні, штучні водойми Київської області (р. Тетерів з притоками, р. Ірпін з притоками, р. Стугна з притоками, р. Рось з притоками, р. Леглич, р. Трубіж з притоками, р. Супій з притоками).

1. АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Розширення ареалу видів є природним процесом, який розтягнутий у часі, але врешті сприяє формуванню біорізноманіття (Parmesan and Yohe 2003; Alimov and Bogutskaya 2004; Alexandrov et al. 2007; Polačik et al. 2008). В останні часи під впливом людської діяльності природні межі ареалів були порушені, що призвело до поширення цілої низки видів, які можуть стати інвазивними (Bij de Vaate et al. 2002; García-Berthou et al. 2005; Hirsch et al. 2016). Врешті, це має негативний вплив на екосистеми-реципієнти, що є одним із найбільших викликів для світового біорізноманіття, в тому числі й для промислово важливих видів водних біоресурсів, в тому числі й риб (Leppäkoski et al. 2002; Hirsch et al. 2016).

Україна знаходиться на перетині транспортних коридорів і шляхів поширення чужорідних видів. Зокрема, через Україну проходять два важливих шляхи поширення водних біологічних інвазій: Південний і Центральний коридори (Panov et al. 2009). В межах річкових басейнів України окреслено групу так званих неолімнетиків, які мають солонуватоводне походження, але просуваються вгору річковими руслами, таким чином розширюючи ареал так званим саморозселенням із сусідніх регіонів (Kvach & Kutsokon 2017). Серед них, крім Понто-Каспійських бичків, зокрема колючка південна (*Pungitius platygaster*), іглиця пухлощока (*Syngnathus abaster*), цими ж коридорами інвазій поширюються і дистанційні види-вселенці, тобто занесені із віддалених географічних регіонів (Alexandrov et al. 2007). Серед риб найяскравішими представниками є азійський ротань-головешка (*Perccottus glenii*) і північноамериканський царьок (*Lepomis gibbosus*) (Afanasyev et al. 2017; Kutsokon 2017). Останні види були штучно інтродуковані.

Позбавлення видів-вселенців у екосистемах реципієнтах їхніх природних ворогів, зокрема паразитів, може давати їм перевагу перед місцевими видами, що призводить до збільшення зростання популяції через відсутність просторового регулювання (Keane and Crowley 2002). В той час, як місцевим видам доводиться справлятися з усім спектром збудників хвороб, чужорідні види, як правило, містять зменшену кількість природних паразитів і часто мають меншу частку заражених особин порівняно з місцевими популяціями (Torchin et al. 2003).

Вивчення сучасного стану інвазивних видів риб є важливим компонентом для оцінки ризиків аборигенній іхтіофауні, зокрема й промислово цінним видам.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Метою проведення робіт є збір та аналіз польових матеріалів для дослідження особливостей структури паразитарних угруповань, популяційної структури та генетичних маркерів популяцій інвазивних видів риб в малих річках Київської області.

Для реалізації зазначеної мети необхідно виконати наступні завдання:

- визначити поширення інвазивних видів риб та їхню частку в малих річках Київської області;
- встановити розмірно-віковий склад популяцій інвазивних видів риб;
- визначити індивідуальні біологічні показники (плодючість, живлення, паразитофауна).

Аборигенні, в тому числі промислово цінні види риб, вилучатися не будуть.

На основі отриманих даних планується розробити структуру моніторингу наявності та поширення чужорідних видів риб.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ.

Для отримання репрезентативних і придатних для порівняльного аналізу даних, моніторингові дослідження стану іхтіофауни малих річок та заплавних водойм Київської області (р. Тетерів з притоками, р. Ірпінь з притоками, р. Стугна з притоками, р. Рось з притоками, р. Леглич, р. Трубіж з притоками, р. Супій з притоками) будуть здійснюватись за стандартною схемою, у відповідності до загальноприйнятих в іхтіології та гідробіології методик. Зокрема будуть використані методики, зазначені в: «Методи гідроекологічних досліджень поверхневих вод» за ред. акад. НАН України В.Д. Романенка, Київ, 2006.

При проведенні робіт будуть використані такі знаряддя лову: малькова тканина (1 шт.), сачки (3 шт.). Дослідження будуть проведені без використання плавзасобів.

Види інвазивних риб та орієнтовні обсяги вилову представлені в таблиці.

Таблиця

Орієнтовні обсяги вилову водних біоресурсів, для проведення науково-дослідних робіт на малих річках Київської області.

Види	Максимальна кількість особин	Сумарна максимальна маса, кг
Ротань-головешка	1000	5
Іглиця пухлощока	500	1
Бичок-цуцик західний	500	2
Бичок-кругляк	500	2

Бичок-гонець	500	2
Бичок-головань	200	1
Колючка триголкова	200	0,5
Колючка південна	200	0,5
Сонячний окунь	500	2
Чебачок амурський	1000	5

4. ТЕРМІНИ ВИКОНАННЯ РОБІТ.

Виконання польових робіт буде здійснюватися у такі терміни:

- збір іхтіологічних матеріалів – квітень – вересень;
- аналіз отриманих даних – вересень – грудень.

5. РЕЗУЛЬТАТИ, ЩО ПЛАНУЄТЬСЯ ОТРИМАТИ

При виконанні дослідних ловів будуть одержані первинні матеріали щодо поширення та частки інвазивних видів риб у малих річках Київської області. Також будуть отримані дані щодо їхніх біологічних особливостей (плодючість, живлення, паразитофауна).

Планується розробка рекомендацій щодо контролю (зменшення загроз) поширення чужорідних видів риб в межах малих річок Київської області, та попередження поширення інвазивних чужорідних видів як риб, так і їхніх паразитів.

Під час дослідження чужорідних видів риб буде визначено перелік видів паразитів, що несуть потенційну небезпеку для аборигенної іхтіофауни та перелік нативних видів паразитів, що можуть обмежувати інвазійний потенціал популяцій риб-вселенців.

Виконавець, старший дослідник, к.б.н.

Ю.К.Куцоконь

"22" вересня 2026 р.